

CARTEA DE TEATRU

LUDOVICO ARIOSTO

„Comedii“

Ludovico Ariosto, scriitor renescentist, patriot și progresist, care a renunțat la latina atât de apreciată în epocă, preferând să ajungă „printre primii dintre scriitorii toscani, decît al doilea dintre latinizați“, este unul dintre cei mai valoroși autori italieni, elogiati de condeie exigente precum cele ale lui Hegel, Schelling sau Voltaire. De aceea, publicarea a două dintre comedile sale (*Lena* și *Substituiții*), într-o ediție omagială, mi se pare o inițiativă vrednică de aplaudat a Editurii „Univers“ (mai ales că, de curînd, s-au împlinit 500 de ani de la nașterea scriitorului).

În traducerea excelentă, semnată de Ștefan Crudu și Al. Cerna Rădulescu, cu o prefață pertinentă semnată de Oana Busuioceanu și în condițiile grafice deosebite, concepute de Victor Mașek, apariția lui Ariosto în românește este, desigur, un eveniment editorial. Singurul regret posibil este legat de neincluderea în volum a capodoperei autorului italian, *Orlando Furios*, poem de mare bogăție și semnificație, operă de surprinzătoare modernitate.

Evident, subiectele acestor piese ne interesează mai puțin astăzi, căci, de la Plaut și Terențiu pînă la Goldoni și Molière, ele au fost folosite din plin, imitate, redate, parafrazate, parodiate ș.a.m.d. Tipologia ne este, de asemenea, prea bine cunoscută (întîlnim și aici tînrul îndrăgostit, preocupat de cucerirea iubitei, servitorul isteț care-l ajută în realizarea scopului, părintele suspicios atins în onoarea de tată, craiul tomnatec și avar, codoașa, oficială sau nu, încornoratul ș.a.). Și, mai mult decît atât, în prologul la *Substituiții*, Ariosto spune: „aici, printre altele, sluga este schimbată cu stăpînul și stăpînul cu sluga“. Iar autorul mărturisește a-i fi imitat într-aceasta pe Plaut și pe Terențiu — dintre care ultimul l-a înlocuit pe Cherea prin Doro în *Eunucul*, iar celălalt, pe Filocrate prin Tindaro în *Prinșii*, „voind să imite, cît îl țîn puterile, nu numai proce-

dele, ci și subiectele din poveștile strălucitorilor poeți ai antichității“.

Și totuși, în aceste două comedii rămîn multe lucruri interesante, menționabile, demne de semnalat.

În primul rînd, lipsa prejudecăților autorului, aerul progresist pe care-l respiră personajele, faptul că ele trăiau (în epocă) nu sub semnul prezentului, ci sub cel al viitorului. Astfel, în al doilea prolog din *Lena*, Ariosto își mărturisește teama că piesele lui „or să aibă parte / de unii din bătrînii uruzi și fără haz, / ce ocărăse într-una purtările de azi, / pîrindu-li-se bune doar cele din vechime“. Și, mai departe, accentuează faptul că teatrul său se adresa minților și sufleteilor iubitoare de nou: „Și-i foarte bine dacă / toți cîți iubesc doar vechiul se scoală-ncet și pleacă, / lăsîndu-i pe cei care sînt dornici să petreacă“.

În privința servitorului, trebuie să menționăm faptul că Ariosto ne oferă în *Substituiții* o adevărată reabilitare culturală a acestei categorii sociale, demonstrînd că ea nu impresionează doar prin istețime în descurcarea situațiilor, ci și prin accesul la știință: „*Dulippo*, însușindu-și numele de *Erostrato*, luîndu-i hainele stăpînului său, și cărțile, și celelalte lucruri trebuincioase pentru învățatură, s-a apucat să cerceteze literele, treabă pe care a făcut-o cu spor, ajungînd să se bucure de o frumoasă trecere“. Iată un lucru care ar fi meritat continuat și exploatat (din punct de vedere al intrigii, al întorsăturilor pe care le-ar fi putut lua).

Lucrul cel mai interesant însă mi se pare a fi *distanțarea*, dialogul permanent dintre personaj și spectator. Atît în prolog, cît și în epilog, de-a lungul piesei și în apart-urile dese, personajele fac (cu asiduitate) referiri la actul teatral, vagi considerații estetice ori moralizatoare, emițînd judecăți de valoare deloc anacronice. Spre exemplu, în prologul la *Lena*, se vorbește despre dificultatea de a scrie comedie; mai departe, servitorul Corbolo comentează chiar condiția categoriei sociale din care face parte, vis-à-vis de reflecția ei în literatură; apoi, tot el scuză apariția (surprinzătoare!) în oraș a tatălui tînrului său stăpîn, prin acceptarea convenției în teatru; în fine, ultima replică a piesei aparține codoașei Lena, care își întrebă spectatorii „cum au găsit povestea ce se sîrîșește acum: hazlie? — plecticoasă? — sau cine știe cum?“. O detașare (am zice brechtiană) de acțiune, dublată de o permanentă autoironie, o subliniere inspirată a condiției histrionice, fac ca piesele să tenteze azi prin valențele moderne pe care le cuprînd.

Să sperăm că acest volum va stimula realmente fantezia regizorilor noștri și va incita curiozitatea publicului...

Bogdan Ulmu